

1. 1. 2013 prezident Václav Klaus ve svém novoročním projevu (posledním ve své funkci) vyhlásil dílčí amnestii u příležitosti oslav 20. výročí vzniku samostatné České republiky. Využil tak svého práva daného mu Ústavou ČR (čl. 63 odst. 1. písmeno k). Rozpoutal tak ve společnosti rozsáhlou debatu o této pravomoci. Je institut amnestie monarchistický přežitek? Kdo za ni nese plnou odpovědnost? Jak to vypadá s institutem amnestie ve světě? Na tyto otázky Vám odpoví 6. číslo Čtrnáctideníku.

Amnestie podle Ústavy České republiky

Amnestií se rozumí hromadné promíjení a zmírňování trestů a právních následků odsouzení a právo nařizovat, aby se trestní stíhání nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo.

Podle Ústavy z roku 1920 byla amnestie zahrnována pod širší pojem milosti a podléhala, stejně jako všechny úkony prezidenta, moci vládní a výkonné, kontrasignaci. Stejně tak tomu bylo v Ústavě z roku 1948. Podle Ústavy z roku 1960 byl prezident odpovědný z výkonu funkce Národnímu shromáždění, proto se kontrasignační mechanismus neuplatňoval. Ústava ČR z roku 1993 staví institut amnestie opět do kontrasignačních pravomocí prezidenta, na rozdíl od udělování milostí, kde kontrasignace není potřeba. Za toto rozhodnutí proto nese politickou odpovědnost vláda (čl. 63 odst. 4 Ústavy).

Někteří ústavní právníci se domnívají, že principu suverenity lidu by spíše odpovídalo, aby o amnestii rozhodoval parlament. Amnestijní rozhodnutí nelze zákonným postupem zrušit. Stejně tak neexistuje právní nárok na amnestii. Amnestii, stejně jako milost, může prezident udělit pouze v soudně trestních věcech.

Historie amnestie v České republice

V historii samostatné České republiky byla amnestie vyhlášena v roce 1993, 1998 a 2013. Důležitá byla ovšem amnestie ze dne 1. 1. 1990, vyhlášená prezidentem Václavem Havlem. Tato amnestie *“vycházela z předpokladu, že trestní represe bývalého režimu byla velmi přísná a postihla neúměrně množství lid”*. Další amnestie vydané prezidentem Havlem byly z 3. 2. 1993 a 3. 2. 1998. 2. 1.

2013 udělil amnestii prezident Václav Klaus, byla to jeho první a jediná v úřadu prezidenta.

Amnestie ve světě

V kontextu dnešního světa jsou amnestie spojovány převážně s diktaturami. Amnestie v těchto nedemokratických zemích nic nevyovídají o humanitě místního režimu, spíše ukazují na zoufalý stav justice a přetlak věznic v zemi. Podle Amnesty International udělují hromadné amnestie země jako Senegal, Keňa, Nigerie, Alžír, Súdán, Jižní Korea, tedy ne zcela plnohodnotné demokracie. Asi nejaktuálnější je amnestie v Barmě, kde tamní režim propustil několik tisíc vězňů u příležitosti návštěvy prezidenta Obamy. Podobný případ nastal v roce 2011 na Kubě, kdy na „ostrov svobody“ zamířil papež Benedikt XVI. Velice oblíbené jsou amnestie v Thajsku udělované monarchou Pchúmipchonem Adundétem. Král je uděluje každý rok u příležitosti svých narozenin nebo narození potomka.

Ovšem existují i demokratické státy, které amnestie udělují. Takové amnestie se obvykle vztahují na jeden specifický čin. Klasickým případem jsou hromadné amnestie v USA. Prvním příkladem je amnestie udělená prezidentem Georgem Whashingtonem. Ta se týkala všech, kteří se účastnili na nepokojích kvůli zavedení daně na tvrdý alkohol. Další amnestii udělil prezident Lincoln a týkala se občanů a vojáků Konfederace po skončení občanské války. Tato amnestie se netýkala případů kriminální nebo jiné trestné činnosti. Zajímavým případem je milost udělená prezidentem Carterem takzvaným *“draftdodgers”* vietnamské války, tedy těm Američanům, kteří nesouhlasili s válkou a odepřeli svou účast v ní odchodem do Kanady, Švédska nebo jiných zemí, které jim poskytly azyl.

V celku častné jsou v USA tzv. imigrační amnestie, ty se vztahují jen na trestný čin ilegálního pobytu v USA, ilegálního zaměstnání bez pracovního povolení a trestných činů nebo přestupků s tím spojených. Důvody těchto amnestií jsou směsí pragmatismu, humanismu a zjevné rezignace amerických úřadů na problém, který je prakticky neřešitelný. O amnestii může v USA rozhodnout také Kongres, a to formou zákona.

O amnestii v Ruské federaci rozhoduje Státní дума, dolní komora ruského parlamentu. Amnestie se uděluje vždy v období státních svátků a v posledních dobách se amnestie

týkala vždy méně závažných trestných činů. Prognozy říkají, že v květnových svátcích se může dostat na svobodu až 800 tisíc vězňů.

Nová vláda Michaila Saakašvilio v Gruzii protlačila navzdory opozičním obstrukcím zákon o amnestii. Důvod byl čistě pragmatický – snížit početní stav vězňů.

Země Evropské Unie

Institut amnestie můžeme najít explicitně zmíněný v málo ústavách zemí EU (Česká republika, Řecko, Dánsko, Slovensko, Estonsko, Lotyšsko). Většina států zmiňuje pouze institut milosti a v drtivé většině případů tuto pravomoc svěřuje prezidentovi/monarchovi. Výjimkou je Lotyšsko, kde právo udělit amnestii podle ústavy má pouze parlament (Saeima), prezident může udělovat pouze milosti. Podobně je na tom Itálie.

Zvláštní případ milosti pro člena vlády může udělit monarcha v Belgii a v Dánsku za předpokladu, že s milostí souhlasí i Parlament. V podobném duchu zní i ústava Lucemburska, kde Velkovévoda může amnestovat člena vlády pouze na žádost Parlamentu. V Portugalsku prezident může zmírnit nebo měnit trest po předchozím slyšení vlády. Zde platí nepsané pravidlo, že s tímto krokem souhlasí i vláda. V Nizozemském království má král právo promíjet tresty pouze za předpokladu, že si vyžádá stanovisko soudce, *“kterému byla tato povinnost stanovena všeobecným správním soudem”*. V Irsku ústava otevírá možnost udělovat milost i jiným státním orgánům než pouze prezidentovi. Španělský monarcha může měnit nebo zmírňovat tresty, ovšem nesmí tím *„připustit obecnou beztrestnost“*.

Prezident ve Spolkové republice Německo vykonává za Spolek právo milosti, toto právo může přenést na jiné úřady. Toto právo, pokud se týká člena vlády/parlamentu, platí pro prezidenta přiměřeně. Pro provedení amnestie je potřeba přijmout ve Spolkovém sněmu zvláštní zákon. Amnestie je v německé společnosti přijímána s velkými rozpaky, jelikož amnestie z období let 1949 až 1954 omilostnila mnoho osob podezřelých z nacistické minulosti. Amnestii vyhlásují pravidelně některé spolkové země v období Vánoc, tzv. „vánoční amnestie“. V tomto případě o amnestii rozhoduje zemský parlament. Bavorsko a Sasko jsou jediné spolkové země, které toto neprovozují. Rakouský prezident má na první pohled silné pravomoci v oblasti zmírňování trestů (slovo amnestie v rakouské

ústavě chybí), v praxi je však využívá velmi málo. Stejně tak jako v Německu se praktikují tzv. „vánoční amnestie“. V duchu křesťanských svátků je vyhlášen prezident na základě zákona.

Jak italský, tak francouzský prezident mají právo zmírňovat tresty či udělovat milosti. V Itálii měl prezident právo udělit amnestii do roku 1992, dnes toto právo náleží parlamentu, který ji musí schválit dvoutřetinovou většinou. Poslední amnestie v Itálii byla provedena v roce 2006, kdy se promíjely všechny trestné činy do tří let – na svobodu se tak dostalo bezmála 20 tisíc vězňů. Francouzský prezident je v otázce amnestie svázán zákonem, od roku 2007 se prezidenti veřejně zavazují, že žádné amnestie udělovat nebudou.

Řecko má institut amnestie zmíněn v ústavě. Amnestii zde může udělit prezident pouze za politické zločiny a navíc tento akt vyžaduje většinu tří pětin hlasů z celkového počtu poslanců. Milost smí v Řecku prezident udělit pouze na doporučení ministerstva spravedlnosti a po konzultaci se zvláštní radou skládající se převážně ze soudců.

V Polsku může prezident podle ústavy udělit milost pouze osobám, které nebyly odsouzeny Státním soudním dvorem. Amnestie v právním smyslu v Polsku neexistuje. Je to reakce na předválečné a komunistické Polsko, kdy se amnestie udělovaly často a také často končily vězeňskými vzpourami. Dnes se proto hovoří o tzv. „tichých amnestiích“, jedná se o odklady, přerušení výkonu trestu či předčasná propuštění na svobodu. Poslední pravá amnestie byla v Polsku vyhlášena v roce 1989.

Slovinský prezident nemá pravomoc udělit amnestii, pouze milost, stejně tak prezident maďarský. Naopak estonský prezident má podle ústavy právo udělit jak milost, tak amnestii.

Zdroje:

MAREČKOVÁ Lenka. *“Milosti – ohniska lidství v trestním právu.”* Praha: Academia, 2007. ISBN: 978-80-200-1537-2.

KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavy států Evropské unie. I. II. díl.* Praha: Linde, 2005. ISBN: 80-7201-556-7.

KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států.* Praha: Linde, 2006. ISBN: 80-7201606-7.

<http://virtually.cz/journal/?q=amnestie-prezidentske-milosti>

<http://zpravy.ihned.cz/c1-59064360-amnestie-je-obvykle-spise-na-vychode-duvodem-je-preplnene-veznice-i-spatna-povest>

<http://edition.cnn.com/2012/11/14/world/asia/myanmar-prisoner-release>

